

USTAVNI SUD REPUBLIKE HRVATSKE

816

Ustavni sud Republike Hrvatske u sastavu Jasna Omejec, predsjednica, te suci Marko Babić, Snježana Bagić, Slavica Banić, Mario Jelušić, Davor Krapac, Ivan Matija, Antun Palarić, Aldo Radolović, Duška Šarin i Miroslav Šeparović, u postupku koji je ustavnom tužbom pokrenuo Branimir Glavaš iz Osijeka, kojeg zastupaju Dražen Matijević, odvjetnik iz Osijeka, i Višnja Drenški Lasan, odvjetnica iz Zagreba, na sjednici održanoj 23. ožujka 2015. donio je

ODLUKU

I. Ustavna tužba se djelomično usvaja.

II. Ukida se rješenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj: II-Kž-75/15-4 od 2. ožujka 2015. u dijelu izreke koji glasi: »koji istražni zatvor po ovom rješenju može trajati do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka, ali ne dulje od kazne na koju je optuženi Branimir Glavaš nepravomoćno osuđen«.

III. O istražnom zatvoru iz točke II. ove izreke odnosno o duljini njegova daljnjeg trajanja odlučuje Vrhovni sud Republike Hrvatske u skladu s točkom 40. obrazloženja ove odluke. Ako Vrhovni sud Republike Hrvatske ne odluči drugačije, istražni zatvor određen rješenjem iz točke II. ove izreke prestaje 5. travnja 2015.

IV. U postupku iz točke III. ove izreke, Vrhovni sud Republike Hrvatske također je dužan ocijeniti postoji li povreda članka 14. u vezi s člankom 5. stavkom 1. točkom a) Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (»Narodne novine – Međunarodni ugovori« broj 18/97., 6/99. – pročišćeni tekst, 8/99. – ispravak 14/02. i 1/06.), u slučaju opisanom u točkama od 32. do 39.1. obrazloženja ove odluke.

V. Ustavna tužba odbija se u dijelovima koji nisu obuhvaćeni točkama II. i IV. ove izreke.

VI. Ova odluka objavit će se u »Narodnim novinama«.

O b r a z l o ž e n j e

I. POSTUPAK PRED USTAVNIM SUDOM

1. Branimir Glavaš iz Osijeka (u daljnjem tekstu: podnositelj) podnio je 9. ožujka 2015. dvije ustavne tužbe: po punomoćniku Draženu Matijeviću, odvjetniku iz Osijeka, i po punomoćnici Višnji Drenški Lasan, odvjetnici iz Zagreba. Ustavne tužbe su dopuštene i pravodobne.

Ustavni sud obje ustavne tužbe podnositelja smatra jednom ustavnom tužbom. U IV. dijelu obrazloženja ove odluke prigovori podnositelja prikazani su onako kako su navedeni u jednoj odnosno drugoj ustavnoj tužbi isključivo radi njihove preglednosti.

1.1. Obje ustavne tužbe podnesene su protiv rješenja Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj: II-Kž-75/15-4 od 2. ožujka 2015. (u daljnjem tekstu: osporeno rješenje Vrhovnog suda), kojim je, u povodu žalbe Županijskog državnog odvjetništva u Zagrebu (u daljnjem tekstu: ŽdoZG), preinačeno rješenje Županijskog suda u Zagrebu broj: Kv-rz-5/15, K-rz-1/07 od 6. veljače 2015. (u daljnjem tekstu: rješenje Županijskog suda u Zagrebu od 6. veljače 2015.).

Rješenjem Županijskog suda u Zagrebu od 6. veljače 2015. bio je odbijen prijedlog ŽdoZG-a, broj: K-DO-105/06 od 30. siječnja 2015., za određivanje istražnog zatvora protiv podnositelja na temelju članka 123. stavka 2. i članka 123. stavka 1. točke 1. Zakona o kaznenom postupku (»Narodne novine« broj 152/08., 76/09., 80/11., 91/12., 143/12., 56/13., 145/13. i 152/14.; u daljnjem tekstu: ZKP/08).

Osporenim rješenjem Vrhovnog suda prihvaćena je žalba ŽdoZG-a te je preinačeno rješenje Županijskog suda u Zagrebu od 6. veljače 2015., tako da izreka osporenog rješenja glasi:

»Prihvaća se žalba državnog odvjetnika, preinačuje se pobijano rješenje na način da se protiv optuženog Branimira Glavaša određuje istražni zatvor iz osnove u članku 123. stavku 2. Zakona o kaznenom postupku (»Narodne novine« broj: 152/08., 76/09., 80/11., 91/12. – Odluka Ustavnog suda, 143/12., 56/13., 145/13. i 152/14. – dalje u tekstu: ZKP/08) koji istražni zatvor po ovom rješenju može trajati do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka, ali ne dulje od kazne na koju je optuženi Branimir Glavaš nepravomoćno osuđen.«

1.2. Podnositelj smatra da su mu osporenim rješenjem Vrhovnog suda povrijeđena ustavna prava zajamčena člankom 14., člankom 16. stavkom 2., člankom 22., člankom 24., člankom 26. i člankom 29. stavkom 1. Ustava Republike Hrvatske (»Narodne novine« broj 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10. i 5/14.), kao i člancima 5. i 14. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (»Narodne novine – Međunarodni ugovori« broj 18/97., 6/99. – pročišćeni tekst, 8/99. – ispravak, 14/02. i 1/06.; u daljnjem tekstu: Konvencija).

2. Sudac dr. sc. Mato Arlović izuzeo se od raspravljanja i odlučivanja u ovom predmetu.

II. ČINJENICE I OKOLNOSTI SLUČAJA

3. Prvostupanjskom presudom Županijskog suda u Zagrebu broj: X-K-rz-1/07 od 8. svibnja 2009. podnositelj je bio nepravomoćno osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od deset (10) godina zbog kaznenih djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz članka 120. stavka 1. Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske (»Narodne novine« broj 53/91., 39/92., 91/92., 31/93. – pročišćeni tekst, 35/93. – ispr., 108/95., 16/96. – pročišćeni tekst i 28/96.).

Rješenjem Županijskog suda u Zagrebu, broj: Kv-rz-2/09 od 11. svibnja 2009., protiv podnositelja je bio određen obligatorni pritvor na temelju članka 102. stavka 4. Zakona o kaznenom postupku (»Narodne novine« broj 110/97., 58/99., 112/99., 58/02., 62/03. – pročišćeni tekst, 115/06.; u daljnjem tekstu: ZKP/97), a 20. svibnja 2009. za podnositeljem je bila raspisana međunarodna tjeralica, budući da je prije izricanja prvostupanjske presude pobjegao u Bosnu i Hercegovinu, državu svoga drugog državljanstva.

Presudom Vrhovnog suda broj: KŽ-84/10-8 od 2. lipnja 2010. prvostupanjska presuda Županijskog suda u Zagrebu broj: X-K-rz-1/07 od 8. svibnja 2009. preinačena je u pogledu odluke o kazni te je podnositelj pravomoćno osuđen na kaznu zatvora u trajanju od osam (8) godina.

4. Presudom Suda Bosne i Hercegovine broj: SU-10-431/10 od 20. rujna 2010. bila je priznata pravomoćna presuda hrvatskog suda o krivnji i kazni podnositelja te mu je izrečena zatvorska kazna u trajanju od osam (8) godina. Preinakom navedene presude Suda Bosne i Hercegovine, pod brojem: SU-10-431/10 od 29. studenoga 2010., podnositelju je u izrečenu kaznu bilo uračunato vrijeme provedeno u pritvoru u Republici Hrvatskoj od 26. listopada 2006. do 2. prosinca 2006. te od 18. travnja 2007. do 11. siječnja 2008. (prema utvrđenju Ustavnog suda u ukupnom trajanju od devet /9/ mjeseci i dvadeset i devet /29/ dana), kao i vrijeme provedeno u pritvoru u Republici Bosni i Hercegovini od 14. svibnja 2009. do 15. svibnja 2009. te od 20. rujna 2010. do 20. prosinca 2010.

Prema utvrđenju Vrhovnog suda, izdržavanje kazne zatvora u Bosni i Hercegovini podnositelj je započeo 20. prosinca 2010., a predviđeni istek zatvorske kazne bio je 18. studenoga 2017. Prema utvrđenju podnositelja, koje je navedeno u obrazloženju rješenja Županijskog suda u Zagrebu od 6. veljače 2015., »prema zakonu BiH imao bi pravo na uvjetni otpust 18. ožujka 2015. da je nastavio izdržavanjem kazne zatvora« (str. 4.).

5. Odlukom Ustavnog suda broj: U-III-4150/2010 i dr. od 12. siječnja 2015. (»Narodne novine« broj 6/15.) ukinuta je presuda Vrhovnog suda broj: KŽ-84/10-8 od 2. lipnja 2010. i predmet je vraćen tom sudu na ponovni postupak.

6. Nakon što je 14. siječnja 2015. nadležnom tijelu Bosne i Hercegovine dostavljena odluka Ustavnog suda broj: U-III-4150/2010 i dr. od 12. siječnja 2015., nadležni sud Bosne i Hercegovine obustavio je podnositeljevo izvršenje kazne zatvora i pustio ga na slobodu 20. siječnja 2015. Proizlazi da je podnositelj do tog dana ukupno bio lišen slobode – uključujući i pritvor i izdržavanje kazne – pet (5) godina i dva (2) mjeseca (prema utvrđenju koje je sam podnositelj naveo u ustavnoj tužbi: »pet godina, jedan mjesec i dvadestpet dana«).

Podnositelj je postao dostupan hrvatskim vlastima 1. veljače 2015., kada se dobrovoljno vratio u Republiku Hrvatsku.

7. ŽdoZG je podnio Županijskom sudu u Zagrebu 30. siječnja 2015. prijedlog za određivanje istražnog zatvora »iz zakonske osnove koja se temelji na odredbi članka 123. stavak 2. i 123. stavak 1. točka 1. Zakona o kaznenom postupku«, broj: K-DO-105/06.

U povodu tog prijedloga, ročište na Županijskom sudu u Zagrebu održano je 6. veljače 2015. u nazočnosti podnositelja. Taj je sud donio rješenje od 6. veljače 2015., kojim je prijedlog ŽdoZG-a odbio, smatrajući ga neosnovanim po obje istražnozatvorske osnove.

8. ŽdoZG je protiv rješenja Županijskog suda u Zagrebu od 6. veljače 2015. podnio žalbu Vrhovnom sudu, broj: K-DO-105/06 od 13. veljače 2015.

Vrhovni sud je rješenjem broj: II-Kž-75/15-4 od 2. ožujka 2015., u povodu kojega je podnositelj podnio ustavne tužbe, preinačio rješenje Županijskog suda u Zagrebu od 6. veljače 2015., na način da se protiv podnositelja odredio istražni zatvor na temelju članka 123. stavka 2. ZKP-a/08, koji »može trajati do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka, ali ne dulje od kazne na koju je optuženi Branimir Glavaš nepravomoćno osuđen« (v. točku 1.1. obrazloženja ove odluke).

8.1. Podnositelj je u istražnom zatvoru od 5. ožujka 2015.

III. PRVOSTUPANJSKO I DRUGOSTUPANJSKO RJEŠENJE

9. Obrazloženje rješenja Županijskog suda u Zagrebu od 6. veljače 2015. u mjerodavnim je dijelovima glasil:

»... vijeće je utvrdilo da dosadašnja sudska praksa ne poznaje predmetnu pravnu situaciju pa samim time nema jasne i predvidive primjene odredaba Zakona o kaznenom postupku u odnosu na istražni zatvor.

Stoga je vijeće primijenilo europsko pravo koje ima direktan obvezujući pravni učinak na hrvatski nacionalni poredak i to Europsku konvenciju ..., Povelju o temeljnim pravima u Europskoj uniji ... te sudske praksu Europskog suda za ljudska prava, što sve predstavlja dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske.

(...)

Europski sud za ljudska prava, koji daje autentično tumačenje konvencijskog prava, u svojoj odluci Winterwerp v. Nizozemska utvrdio je da se nijedno oduzimanje slobode koje je arbitrarno nikada ne može smatrati zakonitim, dok je u predmetu Amuur v. Francuska utvrdio da, kada domaće pravo propisuje lišenje slobode, to mora biti dovoljno dostupno, precizno i predvidivo u svojoj primjeni kako bi se izbjegao svaki rizik proizvoljnosti.

... vijeće smatra kako se u konkretnom slučaju radi o pravno procesnoj situaciji *sui generis*, jer ista nije regulirana odredbama domaćeg kaznenog procesnog prava te bi svaka analogna primjena procesnih odredbi, bilo onih o žalbenom postupku, bilo o postupku povodom izvanrednih pravnih lijekova dovela do povrede članka 5. Konvencije.

Naime, pravo na slobodu predstavlja temeljno ljudsko pravo pa je nedopuštena analogna primjena odredbi domaćeg postupovnog prava na način da se tumači zakon na štetu optuženika šireći mogućnosti ograničenja slobode bez postojanja zakonski jasnog i određenog propisanog postupka, time da bi podvođenje nove procesno pravne situacije pod postojeća zakonska rješenja na štetu optuženika i u cilju ograničavanja jednog od temeljnih ljudskih prava – prava na slobodu, predstavljalo nezakonito postupanje jasno opisano u sudskoj praksi Europskog suda ...

(...)

Naime, sudska praksa je jasna u dijelu u kojem daje autentično tumačenje članka 5. stavak 1. točka a) Konvencije koji propisuje mogućnost lišenja slobode 'poslije presude nadležnog suda'. Tako se obrazlaže da riječ 'poslije' u točki a) ne znači da pritvor mora slijediti 'uvjerenje' (pravilno: osudu – op. Ustavnog suda) »u trenutku vremena već da mora postojati dovoljna uzročna veza između lišenja slobode i presude ... Europski sud za ljudska prava isto tako utvrđuje da s vremenom veza između inicijalnog uvjerenja (pravilno: osude – op. Ustavnog suda) »i produljenja lišenja slobode postupno postaje sve slabija. Tako u presudi M. protiv Njemačke ... naglašava da uzročno-posljedična veza koju nalaže točka a) stavka 1. članka 5. Konvencije može na kraju biti raskinuta u kojem slučaju odluka o ponovnom lišenju slobode pojedinca nije u skladu s ciljevima koji su postojali kada je sud donosio presudu, zbog čega više lišenje slobode nije razumno. U takvim okolnostima lišenje slobode koje je na početku bilo zakonito pretvorilo bi se u lišenje slobode koje je proizvoljno te je, samim time, u neskladu s člankom 5. Konvencije.

... ne može se zanemariti činjenica da je u konkretnom slučaju od izricanja prvostupanjske presude proteklo više od 5 godina za koje je vrijeme optuženi Branimir Glavaš izdržavao kaznu po toj pravomoćnoj presudi. Osim toga, samom činjenicom stupanja na izdržavanje kazne rješenje o određivanju 'obligatornog' istražnog zatvora koje je bilo doneseno nakon izricanja presude ostvarilo je svoju svrhu i time postalo neegzistentno. Uzimajući u obzir činjenicu da je optuženi Glavaš u istražnom zatvoru i na izdržavanju kazne proveo više od 5 godina, da je u skladu s odredbama domaćeg prava već ostvario uvjete za uvjetni otpust u odnosu na prvostupanjsku presudu te da je od izricanja prvostupanjske presude do odluke Ustavnog suda RH proteklo razumno vrijeme odlučivanja ... u konkretnoj situaciji valja ponovo utvrditi postoji li uzročno posljedična veza između presude i lišenja slobode te postoji li i dalje svrha i cilj određivanja istražnog zatvora ... ili lišenje slobode više nije razumno. Stav je ovoga vijeća da lišenje slobode optuženog Glavaša po zakonskoj osnovi iz članka 123. stavak 2. ZKP/08 u ovim okolnostima više ne ostvaruje svoju svrhu odnosno nije razumno i da više ne postoji uzročno posljedična veza za određivanje istražnog zatvora u odnosu na vrijeme izricanja presude, unatoč tome što optuženik boravkom u istražnom zatvoru nije dosegao maksimalne rokove trajanja propisane člankom 133. ZKP/08 i što je protiv njega još uvijek na snazi prvostupanjska presuda ...

... Takav pravni stav izražava i Vrhovni sud Republike Hrvatske u svojoj odluci Kž-274/09 od dana 28. travnja 2009. ...

Prijedlog državnog odvjetnika da se ... odredi istražni zatvor iz zakonske osnove propisane odredbom članka 123. stavak 1. točka 1. ZKP/08 ... vijeće u konkretnom slučaju također cijeni proizvoljnim i nesvrhovitim.

... nije dovoljna pretpostavljena i apstraktna opasnost od bijega. Optuženi Glavaš se sam javio na izdržavanje kazne zatvora u Bosni i Hercegovini te je bio dostupan ovome sudu tijekom trajanja postupka, a nakon ukidanja drugostupanjske odluke po odluci Ustavnog suda došao je na ročište za odlučivanje o istražnom zatvoru pristajući da po eventualnoj odluci suda bude lišen slobode. Sve ove okolnosti u svojoj ukupnosti ukazuju na to da nema realne bojazni da bi optuženik boravkom na slobodi postao nedostupan nadležnim tijelima ... Osim toga ... protiv ovog optuženika nikada nije bio određen pritvor odnosno istražni zatvor po ovoj zakonskoj osnovi.

(...)

... prijedlog državnog odvjetnika za određivanjem 'obligatornog' istražnog zatvora samo prema optuženom Glavašu (*je*) diskriminatoran, jer se i svi ostali optuženici u ovom predmetu nalaze u istoj pravnoj situaciji, pa bi i prihvatanje takvog prijedloga od strane suda bilo diskriminatorno u odnosu na optuženog Glavaša i predstavljalo kršenje njegovih prava zajamčenih člankom 14. Konvencije.

(...)

Iako odredba iz članka 123. stavak 4. ZKP/08 propisuje da se istražni zatvor usprkos postojanju okolnosti samo iz stavka 1. članka 123. ZKP/08 neće odrediti ili produljiti ako je već isteklo najdulje vrijeme trajanja istražnog zatvora (članak 133. ZKP/08), odnosno iako iz izričaja te odredbe proizlazi da se vrijeme trajanja istražnog zatvora iz članka 133. ZKP/08 ne odnosi i na trajanje istražnog zatvora iz članka 123. stavak 2. ZKP/08, sud prethodno utvrđenje da optuženici boravkom u istražnom zatvoru nisu dosegli dopušteno trajanje istražnog zatvora iz članka 133. ZKP/08 temelji na ustaljenoj sudskoj praksi Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Praksa govori da se maksimalni rokovi trajanja istražnog zatvora odnose i na 'obligatorni' istražni zatvor, kao i da se izdržavanje kazne ne uračunava u rokove trajanja istražnog zatvora, pa u tom smislu navodi branitelja optuženog Glavaša da bi uračunavanjem izdržane kazne njemu ti rokovi već istekli, nisu prihvatljivi.

Međutim, imajući u vidu odredbu članka 124. stavak 2. točka 4. ZKP/08 koja propisuje da će rješenje o određivanju i produljenju istražnog zatvora sadržavati odredbu o uračunavanju vremena za koje je osoba koja se zatvara bila lišena slobode prije donošenja rješenja o istražnom zatvoru, valja ipak ukazati na dvojbenost stava o neuračunavanju vremena provedenog na izdržavanju kazne zatvora u rok trajanja istražnog zatvora iz članka 133. ZKP/08 i to u slučaju kada je ukinuta pravomoćna presuda, jer lišenje slobode suštinski obuhvaća i izdržavanje kazne zatvora.

(...)«

10. Osporenim rješenjem Vrhovnog suda broj: II-Kž-75/15-4 od 2. ožujka 2015. preinačeno je citirano rješenje Županijskog suda u Zagrebu od 6. veljače 2015., na način da se protiv podnositelja odredio istražni zatvor (v. točku 1.1. obrazloženja ove odluke). Mjerodavni dijelovi obrazloženja osporenog rješenja glase:

»... u pravu je žalitelj kada ukazuje na neprihvatljivost stava prvostupanjskog suda da se u konkretnoj situaciji radi o pravno procesnoj situaciji koja nije regulirana odredbama domaćeg procesnog prava.

... Posebnost ove procesne situacije sastoji se samo u tome što je odlukom Ustavnog suda ... ukinuta samo drugostupanjska, a ne i prvostupanjska presuda, tako da je ovaj kazneni postupak vraćen ... u stadij drugostupanjskog odlučivanja o podnesenim žalbama protiv prvostupanjske presude.

Osim što odredbe ZKP/08 normiraju mogućnost određivanja istražnog zatvora u situaciji kada je kazneni postupak u tijeku, i dosadašnja sudska praksa u više drugih predmeta izražavala je jasan i nedvosmislen stav u pogledu oduzimanja slobode određivanjem istražnog zatvora protiv optuženika u odnosu na kojeg je prestala egzistirati pravomoćna sudska presuda.

Naime, pravo na slobodu je jedna od najviših ustavom zaštićenih kategorija, pri čemu je ograničavanje tog ... prava moguće samo iznimno i to pod uvjetima koji moraju biti predviđeni zakonom, konkretno odredbama ZKP/08, s tim da je potrebno da sud utvrdi da su i ostvareni svi zakonom propisani uvjeti za donošenje odluke o istražnom zatvoru. ... kada odlukom Ustavnog suda ... bude ukinuta presuda kojom je kazneni postupak pravomoćno dovršen i osuđenik se nalazio na izdržavanju kazne, kako takva pravomoćna presuda više ne egzistira, prvostupanjski sud je dužan u odnosu na osobe koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora donijeti odluku o obustavi izdržavanja kazne i potom odlučiti o potrebi daljnjeg zadržavanja sada optuženika u istražnom zatvoru kao fakultativnom ili obligatornom

Budući da je ... na snazi nepravomoćna presuda kojom je optuženik osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 10 godina ... prvostupanjski je sud bio u obvezi i bez posebnog prijedloga državnog odvjetnika, provodeći kogentne zakonske norme ... odlučiti o primjeni mjere istražnog zatvora ... Takvim postupanjem u okvirima odredaba ZKP/08 bio bi zadovoljen i zahtjev zakonitosti iz članka 5. Europske konvencije ... da svako lišenje slobode mora biti zakonito ...

(...)

... promašeno ukazuje na odluku ... II Kž-274/09, budući da ... se sud mogao kretati samo u granicama fakultativno propisanih pritvorskih osnova ... i neusporediva je s pravnom situacijom kakvu nalazimo u odluci Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 28. travnja 2009. broj: II Kž-274/09 na koju se poziva prvostupanjski sud.

... prvostupanjski sud (se) promašeno poziva i na presudu ... u predmetu M. protiv Njemačke budući da su činjenice iz tog predmeta neusporedive s konkretnim predmetom. Naime u tom predmetu se podnositelj zahtjeva nalazio u tzv. preventivnom pritvoru ... koji institut hrvatsko procesno pravo ne poznaje ...

Nadalje, a u odnosu na stav prvostupanjskog suda da se maksimalni rokovi trajanja istražnog zatvora odnose na obligatorni istražni zatvor ... valja istaći da je ovo pravno pitanje za konkretnu procesnu situaciju irelevantno. Naime, optuženi Branimir Glavaš je u istražnom zatvoru proveo devet mjeseci i 29 dana, što je u svakom slučaju daleko manje od rokova maksimalnog trajanja istražnog zatvora propisanih člankom 133. ZKP/08. Pri tome, valja ponoviti da je istražni zatvor moguće odrediti samo kada su za to ispunjene sve zakonom određene pretpostavke. Upravo stoga što istražni zatvor ima svoju zakonom strogo propisanu svrhu, vrijeme koje je osuđenik proveo na izdržavanju kazne zatvora, u slučaju kada je pravomoćna presuda ukinuta ... nije moguće uračunavati u vrijeme maksimalnog trajanja istražnog zatvora propisanog u članku 133. ZKP/08. Pri tome ne treba ovu okolnost miješati s nedvosmislenim stavom sudske prakse i primjenom načela razmjernosti, kada se optuženik koji se